

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 19 februari 1927 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnd.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 104, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Osberg* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnder.

Rörande ersättning åt expropriationsnämnd innehålla 66 och 67 §§ i lagen om expropriation den 12 maj 1917 följande bestämmelser:

Ordförande och ledamöter i dylik nämnd skola njuta ersättning för uppskattningen samt ordföranden därjämte för kallelser, protokollsföring och beslutets avfattande i skrift med belopp, som bestämmes av rätten, om överenskommelse ej träffas. Har expropriationsmålet återförvisats till nämnden, skall ersättning för det arbete, som därav föranledes, ej tillkomma nämnden, om ej rätten av särskild anledning det föreskriver.

Den exproprierande är pliktig gälda all av expropriationsmålets handläggning, expropriationsersättningens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad. Dock äger han, om han utgivit kostnad, som föranletts av ordförandes eller ledamots utevaro från sammanträde utan laga förfall, söka kostnaden åter av vederbörande.

Under förarbetena till expropriationslagen har den med motionen avsedda frågan varit föremål för ingående övervägande; och tillåter sig utskottet att för frågans belysande lämna en kortfattad redogörelse härför.

Enligt 23 § i 1866 års förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov gällde, att, därest någon, som suttit i expropriationsnämnd, skulle vilja taga betalning därför, hade han att anmäla det hos rätten; och skulle rätten tillägga honom så mycket, som svarade emot hans verkliga kostnad för förrättningen. Denna ersättning skulle gäldas av den, som begärt expropriationen.

I det förslag till lag om expropriation, som den 15 september 1910 avgavs av en för revision av expropriationslagstiftningen tillsatt kommitté, föreslogs, att ordförande och ledamot i expropriationsnämnd skulle, utöver

Gällande bestämmelser i ämnet.

Förarbetena till de med motionen avsedda bestämmelser m. m.

Kommittébetänkande den 15 september 1910.

reskostnadsersättning efter tredje klassen i gällande resereglemente, erhålla ordförande 25 kronor och ledamot 15 kronor i ersättning för varje rese- eller förrättningsdag. Därjämte skulle ordföranden njuta gottgörelse för kallelser, protokollsföring och beslutets avfattande i skrift med belopp, som skulle bestämmas av rätten, om överenskommelse ej kunde träffas.

I motiverna till de sålunda föreslagna bestämmelserna hade kommittén anfört följande:

Den lydelse stadgandet om nämndens rätt till ersättning för sitt arbete erhållit i 23 § av 1866 års förordning synes vara grundad på antagande, att sådan ersättning i allmänhet icke skulle begäras. Emellertid har motsatsen blivit regel, såsom också är naturligt. Det lär även icke så sällan förekomma, att ersättningen till nämnden bestämmas rikligare, än som kunde vara nödvändigt, och detta förhållande torde stundom hava ganska väsentligt bidragit till expropriationskostnadernas förökande.

Ersättningen torde nu lämpligen begränsas i lag. Enligt kommitténs förslag skall själva resekostnaden, då resor föranledas av expropriationen, ersättas efter tredje klassen i resereglementet, och skall härutöver ersättning, innefattande såväl dagtraktamente som skälig gottgörelse för tidsspillan och arbete, utgå till ordföranden med tjugufem kronor och till ledamot med femton kronor för varje rese- eller förrättningsdag. Ordföranden synes därjämte böra erhålla gottgörelse för protokollsföring, uppsättande av nämndens utlåtande och annat dylikt arbete, vars verkställande det kan åligga honom att besörja. Vid större expropriationer torde ordföranden ofta behöva anställa sekreterare eller annat biträde, och bör ersättningen då bestämmas så, att kostnaden härför betäckes.

1913 års
riksdag

I det till grund för proposition i ämnet till 1913 års riksdag ursprungligen utarbetade, till lagrådet remitterade förslaget blevo emellertid de av kommittén föreslagna bestämmelserna, då grunderna för ersättningen ansåges böra bestämmas i administrativ ordning, utbytta mot ett stadgande av innehåll, att ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd skulle vara berättigade till ersättning för uppskattningen enligt vad därom särskilt stadgades, med rätt därjämte för ordföranden till särskild gottgörelse för kallelser m. m. i enlighet med kommittéförslagets innehåll därutinnan.

Mot det sålunda föreslagna stadgandet framställdes vid granskning av förslaget inom lagrådet anmärkning, därvid lagrådet yttrade följande:

Att, såsom i förevarande lagrum förutsättes skola ske, fastställda allmän-giltiga grunder, efter vilka ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd skola åtnjuta ersättning för uppskattningen, torde stöta på stora praktiska svårigheter. Ena gången kan det gälla ett vidlyftigt och invecklat expropriationsärende, varför kräves ett tidsödande förberedande studium av handlingarna, åtminstone från ordförandens sida, den andra gången åter ett ärende, vars hela behandling av nämnden är undangjord på en eller annan timme. Vid expropriation för en järnväg inträffar i allmänhet, att flera särskilda expropriationsmål handläggas samma dag av expropriationsnämnder med delvis växlande sammansättning.

Med hänsyn till det anförda hemställes, att bestämmelsen i fråga undergår sådan ändring, att i enlighet med nu gällande ordning det anförtros åt

rätten att bestämma beloppet av den ersättning för uppskattningen, som skall utgå till ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd, för den händelse överenskommelse därom ej träffas.

På grund av lagrådets anmärkning fick stadgandet sedermera i propositionen till 1913 års riksdag den avfattning, som detsamma numera äger; och framställdes till nämnda riksdag, därvid frågan om ny lagstiftning i ämnet på grund av kamrarnas stridiga beslut förföll, ej något förslag till ändring beträffande det ifrågavarande stadgandets innehåll.

I samband med att förslag till ny lag i ämnet genom proposition förelades 1916 års riksdag — vilket förslag i nu förevarande del upptog enahanda stadgande som i den föregående propositionen — väcktes inom andra kammaren tvenne motioner i nu föreliggande spørsmål, den ena nr 245 av ett trettiotal kammarledamöter, däribland herrar *Osberg* och *Persson* i Björsholm, och den andra nr 250 av herrar *Lübeck* och *von Hofsten*.

1916 års
riksdag.

I den förra motionen framhölls, att vid domstolarnas fastställande av ersättning åt expropriationsnämnd så olikartad uppfattning gjort sig gällande om vad som kunde anses vara skälig ersättning för sådant uppdrag, att en allmän önskan förefunnes om reglerande av dylik ersättning medelst enhetliga bestämmelser i lag. I anslutning härtill yrkades av motionärerna, att åt nu förevarande stadgande måtte givas sådan avfattning, att ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd bereddades ersättning med 15 kronor för dag jämte gottgörelse för resekostnader samt därutöver ordförande särskild gottgörelse för kallelser m. m. i enlighet med propositionens innehåll därutinnan.

I den av herrar *Lübeck* och *von Hofsten* väckta motionen framhölls, att, på sätt svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsföreningen i gemensam skrivelse till Kungl. Maj:t redan den 28 juni 1910 framhållit, erfarenheten givit vid handen, att dagarvoden för expropriationsnämnders ledamöter i regeln beräknades oskäligt högt, nämligen till 50 å 75 kronor förutom gottgörelse för resor och vivre. Som följd härav hade det visat sig, att i fråga om elektriska kraftledningar expropriationskostnaden ofta överstege själva skadeersättningen. Det vore därför önskligt, att i lagen infördes en sådan begränsning i förevarande hänseende, som upptagits i 1910 års kommittéförslag; och framställdes av motionärerna förslag därom.

Någon realbehandling av ämnet medhanns emellertid ej vid 1916 års riksdag, varför de i motionerna innefattade framställningarna ej kommo under bedömande.

Påföljande riksdag förelades lagförslaget i oförändrad form åter riksdagen, i anledning varav herrar *Lübeck* och *von Hofsten* inom andra kammaren i motion nr 272 ånyo framställde ovan berörda ändringsförslag.

1917 års
riksdag.

Lagutskottet hemställde emellertid, under åberopande av lagrådets förut återgivna yttrande, att motionen icke måtte föranleda någon ändring i det kungl. förslaget; och blev denna lagutskottets hemställan utan meningsskiljaktighet av riksdagens båda kamrar bifallen.

1924 års
riksdag.

Frågan upptogs ånyo i en vid 1924 års riksdag inom andra kammaren av herrar *Osberg* och *Persson* i Björsbyholm väckt motion, nr 188. I denna gjordes gällande, att det för nedbringande av expropriationskostnaderna, vilka, i synnerhet då det gällde små förvärv, ofta uppginge till lika stort belopp som värdet av den exproprierade egendomen, vore lämpligt, att i lag fastställdes vissa grunder, efter vilka ersättningen till nämndens ordförande och ledamöter skulle utgå. I sådant avseende kunde lämpligen tänkas ett dagtraktamente av 30 kronor samt reseersättning efter tredje klassen i gällande resereglemente, varjämte bestämmelser borde meddelas om ytterligare ersättning efter vissa grunder till ordföranden i egenskap av sammankallande och protokollsförare. I anslutning härtill hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag i ämnet till nästkommande riksdag.

Andra lagutskottet, som hade motionen till förberedande behandling, framhöll i avgivet utlåtande nr 3, vad ock av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att de i motionen framförda synpunkterna redan vid expropriationslagens antagande förelegat till bedömande utan att då vinna beaktande. Den för bestämmande av ersättning åt expropriationsnämnden gällande ordning, enligt vilken domstolen hade att, i händelse överenskommelse om ersättningens storlek ej kunnat emellan vederbörande träffas, meddela bestämmelser därom, syntes utskottet vara att föredraga framför den av motionärerna föreslagna ordningen. Utskottet ville därvidlag särskilt erinra om att exproprierande part, som funne framkomna ersättningsanspråk vara för högt tilltagna, städse ägde tillfälle att vid domstolen före ärendets avgörande muntligen eller i ingiven inlaga göra de erinringar emot de fordrade beloppens storlek, vartill han kunde finna sig äga fog.

Utskottets hemställan om avslag å motionen bifölls av riksdagen.

1925 års
riksdag.

Vid 1925 års riksdag förelåg frågan åter genom en av herr *Osberg* inom andra kammaren väckt motion, nr 165.

I sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 4, hemställde andra lagutskottet om avslag å motionen samt anförde till stöd därför följande:

Från olika håll framkomna, å gjorda erfarenheter grundade uttalanden synas väl giva stöd för motionärens uppgift, att i åtskilliga fall till ledamöter av expropriationsnämnd utgått i förhållande till det å saken nedlagda arbete oskäligt hög ersättning. Vid övervägande av frågan, huruvida den av motionären föreslagna ordningen skulle giva garantier för med rättvisa och billighet mera överensstämmande resultat i förevarande avseende, har emellertid utskottet icke funnit anledning frågå sin i fjolårets utlåtande intagna ståndpunkt. De uppgifter, som åvila en expropriationsnämnd och särskilt dess ordförande, växla i hög grad från fall till fall och stå ingalunda alltid i förhållande till värdet av den egendom, som är i fråga. Under sådana omständigheter synes det utskottet, som om reglerna för ersättningens bestämmande böra vara sådana, att de lämna rum för rimlig anpassning allt efter förhållandena i de särskilda fallen. Härtill gives möjlighet med de för närvarande i ämnet gällande bestämmelser, en möjlighet, som däremot skulle försvinna i och med genomförandet av den av motionären föreslagna

omläggningen. I motionen har visserligen framkastats tanken på tillitandet av skilda ersättningstaxor allt efter värdet av den egendom, som med de särskilda expropriationsförrättningar avses. Med hänsyn till det redan anförda torde dock denna utväg få anses föga ändamålsenlig. De av motionären påpekade missförhållandena torde, såsom utskottet i föl anmärkte, inom den nuvarande anordningens ram kunna förebyggas därigenom, att vederbörande exproprierande part, i den mån anledning därtill gives, inför domstolen före ärendets slutförande framställer anmärkning mot de begärda ersättningsbeloppens storlek. Att sålunda framställda anmärkningar av vederbörande domstol vinna skäligt beaktande, torde med fog kunna förutsättas.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Såsom den ovan lämnade redogörelsen giver vid handen har riksdagen vid upprepade tillfällen, senast år 1925, avslagit framställda yrkanden om ändringar i fråga om bestämmelserna rörande ersättning till expropriationsnämnd. Utskottet.

I nu förevarande motion har såsom motivering för samma yrkande icke åberopats andra omständigheter än de, som av motionären anförts i frågan vid föregående riksdagar.

Då utskottet ej erhållit kännedom om några nytillkomna omständigheter, som kunna föranleda riksdagen att frånga sin tidigare intagna ståndpunkt i ärendet, hemställer utskottet,

att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 februari 1927.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, von Sydow, von Stockenström, Sigfrid Hansson, greve Spens, Frändén, Åkerberg** och *Luterkort*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Öberg, Magnusson* i Skövde, *Holmström* i Stockholm, *Johansson* i Sollefteå, *Andersson* i Rasjön, *Pettersson* i Hällbacken och *Gardell* i Gans.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

- 1) av herrar *K. G. Westman* och *Gardell* i Gans;
- 2) av herrar *Luterkort* och *Johansson* i Sollefteå, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Utskottet har icke kunnat finna annat än att det önskemål, för vilket motionären såväl i förevarande motion som tidigare inom riksdagen gjort sig till tolk, är värt att beaktas.

Av den i ämnet lämnade historiken framgår fullt tydligt, att uppdraget att vara ordförande och ledamot i expropriationsnämnd städse betraktats såsom ett allmänt förtroendeuppdrag.

Enligt 1866 års expropriationsförordning gällde sålunda, att rätten skulle tillägga den, som suttit i expropriationsnämnd, så mycket som svarade mot *hans verkliga kostnad för förrättningen*. Kommittén för utarbetande av ny expropriationslagstiftning gjorde också det i historiken återgivna uttalandet, att den lydelse stadgandet om nämndens rätt till ersättning för sitt arbete erhållit i 1866 års förordning syntes vara grundad på antagande att *sådan ersättning i allmänhet icke skulle begäras*. Sedan kommittén emellertid anmärkt att motsatsen blivit regel, såsom också »vore naturligt», yttrade kommittén, att ersättningen *lämpligen torde böra begränsas i lag*.

Utskottet hyser den uppfattningen, att genom 1917 års lagstiftning expropriationsnämndsledamöterna kommit att erhålla ställning av *kommunala förtroendemän*. Under det att nämligen tidigare parterna i expropriationsmålet ägde full valfrihet vid utseende av ledamöter i nämnden, äro de numera hänvisade att till ledamöter utse visst antal personer, vilka inom varje län på närmare angivet sätt av landsting, stadsfullmäktige eller K. B. utsetts och uppförts å särskild förteckning över valbara expropriationsnämndsledamöter. Ordförande i expropriationsnämnd är numera alltid den, som av K. B. (överståthållareämbetet) för viss bestämd tid utsetts till ordförande i dylika nämnder i länet (Stockholm).

Ur rent principiell synpunkt förmenar alltså utskottet att expropriationsnämndsledamöter skäligen icke böra kunna kräva en vidsträcktare rätt till ersättning för sitt sysslande å expropriationsmålet än den, varmed kommunala förtroendemän i motsvarande ställning ansetts böra låta sig åtnöjas. De skäl, som av lagrådet på sin tid anfördes för ett frångående av expropriationslagstiftningskommitterades ovanberörda förslag, kan utskottet för sin del icke finna vara av avgörande betydelse.

Vad särskilt angår *ledamöterna* i expropriationsnämnd (d. v. s. icke ordföranden) förmenar utskottet, att de av lagrådet framhållna praktiska olägenheterna av fastställda allmängiltiga grunder för ersättningens bestämmande icke obetydligt överskattats; och utskottet anser, att erfarenheterna giva stöd åt detta antagande. I själva verket synes skillnaden i det arbete, som i olika expropriationsmål åvilar expropriationsnämndsledamöterna (själva markvärderingen), icke betinga den föreliggande stora olikheten ifråga om utgående ersättningsbelopp. Vidkommande åter *ordförandens* arbete lärer icke kunna förnekas, att detta kan i olika expropriationsmål vara tämligen olikartat och mer eller mindre betungande. Men häremot synes kunna invändas *dels att* ordföranden enligt nu gällande lag än tydligare än ledamöterna få anses

bekläda ett kommunalt förtroendeuppdrag, för vars utövande högre ersättning icke synes böra kunna krävas än som härför må anses ur *allmänna* synpunkter skälig, *dels* ock att möjlighet icke saknas att under en blivande utredning i den av motionären äskade riktning undersöka, huruvida icke, därest även för ordförande fastställdes viss ersättning, dylik bestämmelse kunde kompletteras med rätt för ordföranden, att, om *särskilda* omständigheter sådant påkallade, få sig tillerkänd ytterligare ersättning.

Med den ståndpunkt utskottet sålunda i ärendet intagit saknar utskottet anledning att ingå i någon närmare undersökning rörande beskaffenheten av den kontroll å utgående expropriationsersättning, som kan ligga i den domstol enligt 66 § expropriationslagen tillkommande rätt att bestämma ersättningen, därest överenskommelse ej träffas. Särskilt med avseende å den bristande rättshjälp, varmed i dessa som i många andra fall mindre bemedlade sakägare å landsbygden hava att räkna och som medför att mera sällan direkta och detaljerade anmärkningar föreligga, då rätten företager expropriationsärendet till slutlig prövning, kan utskottet icke anse att rättens omförmälda befogenhet innefattar tillfyllestgörande kontroll därå, att ersättningarna till expropriationsnämndsledamöterna icke bliva oskäligen betungande eller komma att uppgå till belopp, som icke stå i rimligt förhållande till expropriationsföremålets värde.

Såsom vid ärendets behandling tidigare inom riksdagen från skilda håll vitsordats samt erfarenheten i övrigt utvisar förekomma emellertid icke sällan dylika missförhållanden. Det är uppenbart, att dessa komma att framstå såsom större olägenheter i den mån expropriationsförfarandet vinner ökad tillämpning och särskilt där detsamma behöver tillgripas för tillgodo-seende av mindre bemedlade eller grupper av mindre bemedlades intressen. Vitsordat är jämväl, att de allt för höga expropriationskostnaderna i åtskilliga fall visat sig medföra viss inskränkning i kommunernas handlingsfrihet med avseende å expropriationsförfarandes tillgripande.

Då utskottet alltså funnit sig böra tillstyrka bifall till den väckta motionen, vill utskottet emellertid betona, att utskottet förutsätter, att den ifrågasatta utredningen i ämnet må, med beaktande av de här angivna principiella synpunkter, bliva förutsättningslös och allsidig.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av herr Osbergs motion II: 104 besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till ändrade bestämmelser ifråga om ersättning till expropriationsnämnder.»

